

ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟΝ ΤΗΣ ΜΕΓΑΛΗΣ ΕΛΛΑΣ ΑΔΩΣ

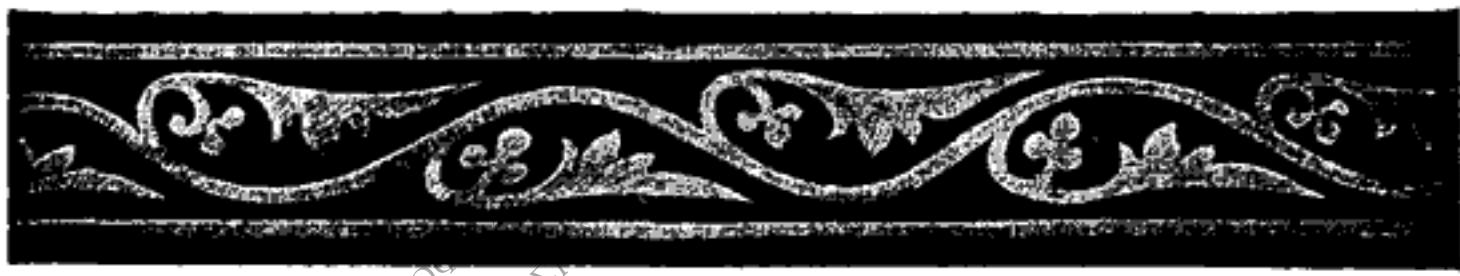
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΦΑΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΕΠ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΡΙΔΗΣ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΕΠ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΡΙΔΗΣ

ΙΔΡΥΤΗΣ – ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ
ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΔΡΟΣΙΝΗΣ
ΣΥΝΤΑΚΤΑΙ ΚΑΙ ΣΥΝΕΡΓΑΤΑΙ
ΛΟΓΟΓΡΑΦΟΙ, ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΕΣ
ΚΑΙ ΚΑΛΑΙΤΕΧΝΑΙ

1930

ΕΚΔΟΤΗΣ Ι. Ν. ΣΙΔΕΡΗΣ, ΑΘΗΝΑΙ

Ε.Γ.Δ. ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΕΠΙΧΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΑΣ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ

ΙΣΤΟΡΙΑ ΚΑΙ ΦΥΣΙC (ΜΙΑ ΕΠΙΣΤΟΛΗ)¹

Ἄγαπημένε μου φίλε,

Μοῦ δίνει ἀφορμὴ τὸ γράμμα Σου νὰ Σοῦ εἰπῶ πολλά.
Τὸ φανέρωμα τῆς ψυχικῆς Σου ζωῆς γίνεται αἴτια νὰ
ἐπικοινωνήσω πάλι, ἔστω καὶ μὲ τὸν γραπτὸ λόγο,
μαζί Σου κατὰ ἔνα στενώτερο τρόπο. Καὶ Σὲ εὐχαρι-
στῶ γι' αὐτὲς τὶς ἀφορμὲς ποὺ μοῦ δίνεις.

Τὴ φιλοσοφία τῆς ἴστορίας τὴ θεωρῶ καὶ ἔγὼ ὡς κάτι
βαθύτερο ἀπ' τὴν θεωρία τῆς φύσεως.

Τὸ αἴτιο ὅμως εἶναι ὅτι τὴν ἴστορία τὴν καταλαβαίνομε
καλίτερα ἀπ' τὴ φύση.

Κάθε νόημα ποὺ τὸ κατανοοῦμε καλύτερα τὸ θεωροῦμε
καὶ βαθύτερο. Τῆς φύσεως τὸ αἴτιο τὸ ἀγνοοῦμε κατὰ
βάθος, γι' αὐτὸ καὶ τὸ ὑποτιμᾶμε συνήθως... Τὴ φύση δὲν
πορῶ νὰ τὴν ἴδω μονάχα, ὅπως τὴν βλέπουν οἱ φυσικὲς
ἐπιστῆμες. Τὴ φύση τὴ θεωρῶ κινδίως ὡς δημιουργία καὶ
μάλιστα κατὰ λόγον ἔμφυτον. Αὐτὸ εἶναι τὸ νόημα τῆς
φύσεως.

Τὸν λόγον ὑποθέτω διέποντα καὶ τὴ φύση ὅπως καὶ
τὴν ἴστορία. Ἡ διαφορὰ εἶναι ποιοτική. Ο λόγος τῆς
ἴστορίας εἶναι λόγος τοῦ συνειδότος, ὁ λόγος τῆς φύσεως
εἶναι λόγος τῆς δημιουργίας, προσιτὸς στὸ συνειδός μονάχα

¹ Τὴν ἐπιστολὴν αὐτὴν τὴν ἔστειλα εἰς τὸν φίλον μου Κωνστ.
Δ. Τσάτσον ἀπ' τὴν Γερμανία.

μυθολογικά, ποιητικά. Μυθολογία ώς ποίησις και φιλοσοφία τῆς φύσεως σχετίζονται πολύ.

Γι' αὐτὸν ἀδελφώνονται πάντα στὴν Ἰστορία φιλοσοφία και ποίησις. "Οποιος χωρίζει αὐτὰ τὰ δίδυμα ἀδέλφια ἀπ' τοὺς κόλπους τῆς μιᾶς μητέρας, δὲν γνωρίζει οὔτε τὴ μάννα οὔτε τὰ παιδιά.

Τὸ λόγο τὸν ἀπόλυτο, ποὺ τὸν θεωροῦμεν ὅλοκληρωτικὰ μὲ τὸ ἀπόλυτο συνειδός, τὸν θέτω ώς μάννα τῆς φύσεως και τῆς Ἰστορίας.

Τὸ φυσικὸ τὸ λόγο ἀδελφωμένο πάντοτε μὲ κάτι ὑποδεέστερο, κάτι ἀνοητότερο τὸν φαντάζομαι, τὸ λόγο τὸν Ἰστορικὸ τὸν θεωρῶ συνυφασμένο πάντα μὲ τὸ ἀπόλυτο συνειδός.

Τῆς φύσεως τὸ λόγο τὸν βλέπομε βέβαια πάντα μὲ τὰ ὅμματα τοῦ συνειδότος, μὰ ποιὸς μᾶς ἀπαγορεύει τὸ νὰ θέσωμε τὸ συνειδός ώς τὴν ἀπόλυτη ἀρχὴ τοῦ παντός, τοῦ ὅλου ποὺ μᾶς περιβάλλει;

Τῆς Ἰστορίας τὸ λόγο τὸν θεωροῦμε ὅλογυμνο, κατασαρκα, χωρὶς καμμιὰ συμπλοκὴ μὲ ἔτερογενῆ στοιχεῖα.

Ἴστορία εἶναι ἡ καθαρὴ μορφὴ τῆς ἴδεας μέσα στὸν ἀπόλυτο χρόνο τοῦ συνειδότος.

Φύσις εἶναι ἡ μορφὴ τῆς ἴδεας ἀδελφωμένη μὲ κάτι ἀκατανόητο, ποὺ τὸ κυριεύει τόσο ὥστε νὰ χάνῃ τὴν ἀκατανοησία του.

Τὴ φύσι τὴ βλέπω κατὰ βάθος ώς μιὰν Ἰστορία, μιὰν ὑποταγὴ τοῦ ἀκατανοήτου σὲ ἔνα νοητό.

Πάρε τὴ σειρὰ τῶν ὄργανισμῶν και τῶν γενεῶν και ἴδες πῶς ὁ ἔνας ὄργανισμὸς ὑπερβάλλει τὸν ἄλλον, πῶς στὸ ἀνώτερο γένος βασιλεύει ἡ μορφὴ πάνω στὴν ὕλη, ἀπάνω στὸ ἀκατανόητο, και πῶς ὑποκύπτει τὸ ἀκατανόητο κάτω ἀπ' τὸ σκῆπτρο τοῦ νοητοῦ. Τὴν ὅροθεσία, ποὺ ἔκαμε ὁ Κὰντ μεταξὺ συνειδότος και φύσεως τὴν δεχόμαστε μόνον ὅταν κάνωμε κριτικὴ τῆς φυσικῆς γνώσεως. Τὴν ὑπερπηδᾶμε ὅμως και πρέπει νὰ τὴν ὑπερπηδήσωμε, ἅμα θεωροῦμε τὸ ἀπόλυτο γίγνεσθαι τῆς φύσεως, ἅμα καθορῶμε τὴ γένεση

τῆς μορφῆς μέσα στὴ φύση, ἀδιάφορο ἂν ἡ φύσις παρουσιάζει ἀτέλειες καὶ ἀμορφιές.

Τὸ χρόνο τὸν εὑρίσκομε καὶ στὴ φύση ὅπως καὶ στὴν ἴστορία. Ἡ ποιότης του εἶναι τὴ μιὰ φορὰ ἀσυνείδητη σχεδόν, τὴν ἄλλη φορὰ ἀπόλυτα συνειδητή. Τὸν νόμο τὸν συναντᾶμε καὶ στὴν ἴστορία. Τῆς ἴστορίας ὁ νόμος εἶναι μία ἥ καὶ περισσότερες μορφὲς τοῦ συνειδότος, ὅχι μορφὲς τυχαῖες ὥπως τῆς διδάσκει ἡ μορφολογία τῆς ἴστορίας καὶ ὅλως τὶς πλάττει ἡ κοινωνιολογία, ἀλλὰ μορφὲς καταγόμενες ἀπόλυτα ἀπ' τὶς κατηγορίες τοῦ συνειδότος.

Τὸ συνειδὸς εἶναι ἡ ἀρχή, ποὺ δὲν γνωρίζει οὔτε θάνατο, οὔτε μερικὸ χρόνο. Τοῦ συνειδότος ἡ μορφὴ νικάει κάθε χρόνο καὶ κάθε θάνατο. Τὸ ἄτομο ἐλευθερούμενο ἀπ' τὴ φύση καὶ αἰρόμενο στὸ ἀπόλυτο συνειδὸς ἀπαθανατίζεται.

Τί τὸν θέλεις τὸ χρόνο, τὸ ποσὸν τοῦ χρόνου μέσα στὴν αἰώνιότητα; Τὸ αἰώνιο δὲν ξέρει χρόνο. Αἰώνια δὲ εἶναι ἡ θεωρία τῆς ἴδεας. Μιὰ ἀθανασία μέσα στὸ χρόνο εἶναι κάτι σχολαστικό. Ὁ χρόνος ποὺ μᾶς δίνει ἡ φύσις γιὰ νὰ γνωρίσωμε τὸ εἶναι τῆς εἶναι ἀσφαλῶς ἀρκετός. Πιστεύεις πὼς ἂν ἔχρειαζότανε ἡ φύσις μιὰ τέτοιαν ἀθανασία μέσα στὸ χρόνο, δὲν θὰ τὴν ἔδιημιουργοῦσε;

Γι' αὐτὸ δὲν τὴν ἔδιημιούργησε γιατὶ δὲ τὴν χρειάζεται. Δὲν δέχομαι μονάχα τὴ μιὰν ἀποψη τοῦ ἔργου τῆς φύσεως, ποὺ μᾶς φαίνεται, ὅπως λέει ποιητικὰ καὶ ὁ Ἡράκλειτος, «αἰών παῖς ἀεὶ παῖζων», τὴν ἀποψι τὴν **κωμική**, (ὅπου τὸ κωμικὸ εἶναι καθάριο καὶ κλασσικὸ νόημα) ἀλλ ἀδελφώνομαι συνάμα καὶ μὲ τὴν ἄλλην ὅψη τοῦ κόσμου, τὴν **τραγική** (ὅπου τὸ τραγικὸ εἶναι τὸ ἀπόλυτο δίκασμα τῆς ζωῆς). Ξεκινάω ἀπ' τὴ μιὰ γιὰ νὰ φθάσω στὴν ἄλλη. Τὸ δρόμο δὲ αὐτὸν ποὺ τὸν τελειώνουν αὐτὰ τὰ δυὸ ἔτερογενῆ ἀκρα τὸν θεωρῶ ὡς μοῖρα τῆς φύσεως. «Αὐτὸ τὸ μερίδιο τὸ ἔθεωρησε ἡ φύσις ἀναγκαῖο γιὰ τὴ θεωρία τῆς καὶ γιὰ τὴν γνῶση τῆς».

Ξέρω πὼς αὐτὴ ἡ πρότασις εἶναι μυθολογικὴ καὶ γι' αὐτὸ τὴν βάζω μέσα σὲ παρένθεση. Μὰ τὴν παρένθεση τὴν καταλαβαίνει στὴ ζωὴ ὁ ποιητὴς καλύτερα ἀπὸ ὅλους τοὺς

ἄλλους δὲς μὲ τί μεγαλοπρέπεια ἀνεβαίνει ἡ φύσις ἀπ' τὰ κατώτερα εἴδι τῆς μορφῆς στὴν καθαρὴ ἴδεα, στὴν καθόραση μιᾶς ἀόρατης ἔννοιας, ποὺ εἶναι ἡ αἰτία κάθε ζωῆς καὶ παντὸς γίγνεσθαι.

Τὴν ροπὴν ποὺ βλέπεις στὴν ἰστορία καὶ στὴ βιολογία, τὴν βλέπω καὶ ἔγω· μὰ τὸ τέλος τῆς ροπῆς αὗτῆς δὲν εἶναι **ἀκαθόριστο**, δῆλος τὸ θέτεις, ἀλλ' εἶναι πάντοτε σκοπός.

Στὸ σκοπὸν αὐτὸν ἀναφέρω κάθε πήδημα καὶ κάθε κίνημα μέσα στὴ φύση. Τὸ νόημα, ποὺ κρύβεται στὸ τέλις κάθε ροπῆς, εἶναι παντοτινό, εἶναι αἰώνιο, καὶ δὲν μειώνεται οὔτε σβύνει ἀμα σβύσω ἢ μειωθῶ ἔγω καὶ σύ. Τί τὸ θέλεις τὸ ἔγω καὶ τὸ ἐσὺ μέσα σ' αὐτὸ τὸ ἀπρόσωπο, μέσα σ' αὐτὸ τὸ ἀχαρακτήριστο, τὸ θεῖο πρόσωπο τῆς ἴδεας; Πάρε τὴ φύση ὡς σύνολο ποὺ κινεῖται ἀπ' τὸ κατώτερο στοιχεῖο της ὡς τὸ ἀνώτερο πλάσμα της μὲ ἔνα παλμὸ καὶ μὲ ἔνα ρυθμό.

Ίδες στὴ φύση τὴν ταῦτη τοῦ νοῦ καὶ ὅχι τὴν ταῦτη τοῦ ἀνοήτου. Βάλε τὸν πόνο καὶ στὴ φύση, γιὰ νὰ τὸν ἴδῃς καλύτερα τὸν πόνο τῆς ἰστορίας.

Τὸν πόνο ποὺ καταβάλλει ἡ φύσις καὶ ἡ ψυχὴ στὴν ἰστορία τὸν θεωρῶ ὑπέρτερο βέβαια ἀπ' τὸν πόνο τὸν ἀπέραντο ποὺ διαπερνάει κάθε πλάσμα φυσικό, μὰ δέ τὸν συγκρίνω μὲ τὸν πόνο τῆς φύσεως, τόσο τοῦ φωτίζω τὴν οὖσία, τόσο τὸν καταλαβαίνω ὡς ἀναγκαῖο. Πονῶ γιὰ τὴν ἰστορία μονάχα ἀμα βλέπω τὰ ἄτομα καὶ τὸ ἴδικό μου τὸ ἔγω, λησμονῶ τὸν πόνο ἀμα ἀγκαλιάζομαι μὲ τὴν μορφὴ καὶ ἀμα γεμίζει τὸ μάτι μου μὲ τὴν λάμψη τῆς ἴδεας.

Τὴ φύση τὴν πονῶ γιατὶ τὴν ἀγαπῶ ὡς πλάσμα, ὡς χρονικὸ δημιούργημα.

Τὴ φύση τὴ λατρεύω γιατὶ τὴ θεωρῶ ὡς πλάστη, ὡς δημιουργό.

"Ετσι ἔχω μπροστά μου ἔνα θεὸ δημιουργούμενο, πάσχοντα καὶ ἔνα θεὸ δημιουργό. Καὶ οἱ δυὸ δῆμοις ἔχουν τὴν ἴδια τὴν οὖσία.

"Ετσι χωρίζω τὸ χρόνο ἀπ' τὸ ἀχρονο, τὴ μορφὴ ἀπ' τὴν ἴδεα.

Τὴ γνώση τὴ θεωρῶ ὡς ἐπιστροφὴ τῆς φύσεως πρὸς ἑαυτό της, τὴ γνώση τὴ φιλοσοφικὴ βέβαια.

Τὴν ἴστορία τὴ θεωρῶ ὡς ἀπόλυτη γνώση καὶ ἀπόλυτη ἐπιστροφὴ τοῦ συνειδότος πρὸς τὸν ἑαυτό του.

Ἡ γνῶσις μονάχα κρίνει γιὰ τὴν ἀθανασία οἶουδήποτε.

Τὸ **ἀσυνείδητο κάτι**, τὸ ἄφωνο φυσικὸ στοιχεῖο, ἢν εἴναι κι ἢν δὲν εἴναι ἀθάνατο, τοῦ είναι ἀδιάφορο. Τὴν ἀθανασία τοῦ τὴ δίνομε πάντα ἐμεῖς, τὸ συνειδὸς προσδίδει εἰς ὅλα τὴν ἀθανασία.

Τὴν ψυχικὴν ἀθανασία καὶ μετὰ τὸ χρόνο, καὶ μετὰ τὴ ζώὴ τὴν ἐπίγεια, τὴν ἔθεσαν πάντα οἱ πόλλοι ὡς πόθο καὶ ὡς σκοπὸ τῆς ζωῆς των.

Οἱ φιλόσοφοι ποτὲ καὶ πουθενὰ δὲν συζητοῦν μιὰ τέτοια ὑπόθεση στὰ σοβαρά. Πάρε τὸν πρῶτο καὶ κατὰ τὸ χρόνο καὶ κατὰ τὴν οὐσία φιλόσοφο, ποὺ διμιλεῖ γιὰ τὸ ζήτημα αὐτό, τὸν Πλάτωνα.

Τὸ πρόβλημα τῆς μετὰ χρόνον ἀθανασίας τῆς ψυχῆς δὲν τίθεται καν ἀπ' αὐτὸν τὸν Πλάτωνα στὸν «Φαίδωνα».

Ο Πλάτων στὸν «Φαίδωνα» συζητεῖ μονάχα γιὰ τὶς γνῶμες τῶν ἄλλων γιὰ τὴν ἀθανασία καὶ μετὰ χρόνον. Ἡ ἀθανασία είναι στὸν Πλάτωνα πάντα συνυφασμένη μὲ τὴ γνώση. Ἡ ψυχὴ είναι ἀθάνατη μονάχα ἀμα καὶ ἐφ' ὅσον γνωρίζει τὴν ἰδέα.

Ο Πλάτων γνωρίζει πολὺ καλὰ πὼς ἀπὸ χρονικὰ πλάσματα είναι ἀδύνατο νὰ τεθῇ στὰ σωστὰ ἔνα τέτοιο ἐρώτημα καὶ γι' αὐτὸ δημιουργεῖ τὸ μῆδο, καταφεύγει στὸν πρεπούμενο ποιητικὸ μῆδο γιὰ νὰ ἐκφράσῃ κάτι ποὺ θάχῃ τὴν ἀνάμνηση· αὐτὸ δέλει νὰ ἐκφράσῃ καὶ τίποτε ἄλλο, δηλαδὴ τὴ γνώση τῆς ψυχῆς.

Όλα τὰ ζητήματα ποὺ ἀναφέρονται γύρω ἀπ' τὸν πόθο τῆς «κατὰ χρόνον» καὶ «μετὰ χρόνον» ἀθανασίας («κατὰ καὶ μετὰ τὸν χρόνον» είναι ἐδῶ δὰ τὸ ἴδιο) ἀναλύονται εἰς τὸ μηδὲν μόλις γίνῃ ἡ θεωρία τῆς ἰδέας, μόλις ἀπωλέσῃ ὁ χρόνος τὴν «κατ' ἀπειρον αὐτοῦ ροπὴν» καὶ προσλάβῃ τὴν πρὸς τὸ κέντρον ἔνταση.

Τὴν αἰωνιότητα δὲ αὐτὴ τῆς ἰδέας δὲν τὴν ἔρμηνεύω

ώς πόθο μονάχα ἐνὸς χρονικοῦ πλάσματος πρὸς κάτι ἄχρονο, ἀλλ' ὡς ἀπόλυτο σκοπό, ὡς τέλος τοῦ συνειδότος, ὡς τέλος «τῆς κατὰ λόγον ζωῆς».

Τὴν αἰώνιότητα ποτὲ δὲν τὴν ἔθεωρησαν οἱ φιλόσοφοι ὡς καταφύγιο ἀπὸ τὴν χρονικὴν ζωή. Τὸ χρόνο τὸν ἐπῆραν πάντα οἱ φιλόσοφοι ὡς μιὰ ποιότητα τῆς αἰώνιότητος· ἔτσι τὸν θεωροῦν τὸ χρόνο οἱ "Ἐλληνες (Πλάτων, Ἀριστοτέλης, Πλωτῖνος) ἔτσι τὸν καθορίζουν καὶ οἱ νεώτεροι (Hegel, Schelling, κατὰ μέρος δὲ καὶ αὐτὸς ὁ Κάντ).

Τὴν χρονικὴν ζωή τὴν ἔθεωρησαν ὡς ἔνα ἄρωμα τῆς αἰώνιας ζωῆς.

Εἶναι διαστρεβλωτικοὶ ἔκεινοι ποὺ ἰσχυρίζονται πὼς ἡ φιλόσοφία εἶναι ἀντίθετη πρὸς τὴν ζωή, πρὸς τὸ χρονικό, πὼς ὁ Πλάτων εἶναι ἀπαισιόδοξος γιὰ τὴν ζωή.

Τὸ χρονικὸ τῆς φιλοσοφίας δὲν εἶναι βέβαια ἡ μιὰ ἢ ἡ ἄλλη αἰσθησις τῶν πολλῶν, εἶναι δὲ τὸ αἰσθητὸ φόρεμα τῆς ἴδεας, εἶναι τὸ ἀπὸ τὴν ἴδεα φωτισμένο ἔκεινο σῶμα ποὺ μᾶς ἐκπλήττει καὶ μᾶς θαμβώνει ἀμά τὸ θεωροῦμε.

Τί εἶναι μιὰ τυχαία μορφὴ μπροστὰ στὸ πρόσωπο τῆς ἴδεας;

Μόλις ἴδοῦμε τὴν μορφὴν αὐτὴν ἀπὸ τὴν ἀποψη τῆς ἴδεας, ἀφανίζεται, ὑποχωρεῖ μπροστὰ στὸ φῶς τὸ διανοητικό, ποὺ χύνεται στὸ πνευματικό μας μάτι ἀπ' τὴν ἴδεα.

Τὴν ἡθικὴν τὴν ὑποθέτω κ' ἐγὼ ὡς βάση τῆς ζωῆς τοῦ ἀτόμου, μὰ γι' αὐτὸ χρειάζομαι πρῶτα - πρῶτα τὸ λόγο, τὸν καθαρὸ καὶ τὸν ἀπόλυτο.

· Ή ἡθικὴ εἶναι ἀναγκαία γιὰ τὴν ζωή, μὰ τὸ δὲ τοῦ νοητοῦ κόσμου, ποὺ εἶναι αἰτία κάθε αἰσθητοῦ γίγνεσθαι, εἶναι κάτι ὑπέρτερο ἀπ' τὴν ἡθική.

· Η ἡθικὴ εἶναι γιὰ τὸ χρόνο ποὺ τὸν θεωροῦμε ὡς μιὰ εὐθύνη. Μέσα στὸ χρόνο χρειάζεται τὸ ἄτομο τὴν ἡθική.

Στρέψου πρὸς τὴν φύση καὶ ἴδες τὰ πλάσματά της, πόσο ἔξω ἀπ' τὰ ἡθικὰ γνωρίσματα εἶναι, χωρὶς γι' αὐτὸ νὰ εἶναι καὶ ἀνήθικα. Ἀνήθικος εἶναι μονάχα ὁ ἀνθρωπος, ὁ ἀνθρωπος μονάχα εἶναι ἡθικός.

Κάτι ἄλλο περιβάλλει τὰ φυσικὰ τὰ ὄντα, μιὰ μορφὴ

ποὺ ἔχει τέτοια δύναμη, ώστε νὰ τὴ βλέπουν καὶ τὰ αἰσθητά μας τὰ μάτια . . .

Τὸ ὠραῖο περιτυλίσσει τὴ φύση, τὸ ἡθικὸ διαπερνάει τὸν ἄνθρωπο ἐφ' ὅσον ζῇ μέσα στὴν κοινωνία, τὸ ἀγαθό, τὸ θεῖο, τὸ αἰώνιο τοῦ πλημμυρίζει τὴν ψυχὴ ἀμα ὑψωθῆ καὶ ἀπ' τὴν κοινωνία καὶ ἀπ' τὴ φύση.

**Αὐτὸ τὸ ἀνύψωμα εἶναι πιὰ τὸ ἔσχατο, τὸ τελειωτικό.
Αὐτὸ εἶναι τὸ πλήρωμα.**

Τίποτα δὲν μένει ἔπειτα ἀπ' τὸ πλήρωμα αὐτὸ ἀνικανοπόιητο, ἀκατανόητο. Αὐτὸ τὸ πλήρωμα τὰ συνδέει ὅλα μὲ μὰ πνοή.

Τὰ ἄλλα φορέματα, καὶ τὸ ὠραῖο καὶ τὸ ἡθικό, δὲν τὰ ἀρνεῖται, μὰ τὰ ὑπερβάλλει.

Τί ἔχει νὰ κάμῃ ἡ ἔξελιξις μὲ τὸν νοῦ, μὲ τὴ θέση τοῦ νοῦ;

Ο νοῦς ὑποτάσσει τὴν ἔξελιξη, αὐτὸς τὴν κατανοεῖ καὶ αὐτὸς τὴν ὑπερπηδάει.

Τί σημαίνει γιὰ ἔναν Ἐλληνα φιλόσοφο ἂν δὲν ἔχῃ τὴν εἰδικὴ γνῶση ποὺ ἔχομε ἐμεῖς σήμερα γιὰ μερικὰ ζητήματα τῆς ζωῆς;

Ο νοῦς τὰ βλέπει ὅλα μαζὶ συγκεντρωμένα, ἀφηρημένα ἀπ' τὴ ροὴ τοῦ χρόνου ἥ καὶ μέσα στὸ χρόνο ἀπόλυτα, ὅπως τὸ ἔκαμαν μερικοὶ μεγάλοι ποιηταὶ (ὁ Βούδδας καὶ ὁ Χριστὸς, ὁ Dante καὶ ὁ Goethe). Ο χρόνος καθαγιάζεται ἀπ' αὐτούς, τουτέστι ἀπ' τὴν ἴδεα ποὺ τοὺς διακατέχει.

Δὲν τοὺς μέλλει ἀν ρέη ὁ χρόνος, τοὺς μέλει ἀν πάσχῃ ἥ ψυχή, ἀν ὑποφέρῃ τὴ δίκη τοῦ χρόνου.

Γι' αὐτὸ εἶναι ἡ θέση τοῦ νοῦ καὶ τοῦ συνειδότος ἀπόλυτη ἥ ὅπως ὁ Πλάτων λέει, κάτι ἀνυπόθετο, δηλαδὴ δὲν τὸ ὑποθέτομε γιὰ νὰ τὸ ἀναιρέσωμε κατὰ τὴν πορεία τῆς διαλεκτικῆς, ὅπως κάνομε κατὰ τὴν κριτικὴ τῆς ἐπιστήμης ποὺ ἀναιροῦμε τὶς ὑποθέσεις καὶ θέτομε ἀρχές.

Τὸ συνειδὸς εἶναι τὸ ἀθάνατο ἐκεῖνο ποὺ προσδίδει καὶ στὰ ἄλλα μιὰ πνοὴ ἀπ' τὴν ἀθανασία του.

Τὸ συνειδὸς τὰ ἀπαθανατίζει ὅλα αὐτὰ ποὺ θέτεις ὡς πραγματικὰ τάχα ἀθάνατα.

Τὸ κακὸ καὶ τὸ ἄσχημο εἶναι πάντοτε κάτι ἀνάρμοστο πρὸς τὴν μορφὴ τοῦ συνειδότος, γι' αὐτὸ δὲν εἶναι, ἀλλὰ φαίνεται μονάχα.

Πῶς μπορεῖ νὰ εἶναι κάτι ποὺ ἔχει τὴν αἰτία του στὴν ἐπιθυμία, ποὺ σήμερα εἶναι καὶ αὔριο δὲν εἶναι;

Τί εἶναι τὸ ἄμορφο μέσα στὸν ἀπέραντο ναὸ τῆς μορφῆς;
Ἡ μορφὴ, ποὺ πλάττομε καὶ τὴν θυσιάζομε συνάμα, αὐτὴ δὲν εἶναι ἡ πραγματικὴ μορφή.

Ἐκεῖνο ποὺ πλάττομε καὶ θυσιάζομε εἶναι πάντοτε τὸ ἔγω μας, ἡ ἴδική μας ἡ ἄγνοια πλάττεται καὶ θυσιάζεται, καὶ γι' αὐτὸ μᾶς φαίνεται πὼς θυσιάζεται ἡ μορφή.

Τίποτε δὲν πεθαίνει ἀπ' τὴν ἀπόλυτη μορφὴ ποὺ ἔχει μάννα τὴν ἴδεα.

Ο πλάστης ὁ ἀληθινὸς πλάθει πάντα μέσα στὸ συνειδός, μέσα στὶς μορφὲς τοῦ ἀπολύτου συνειδότος.

Ἐκεῖ μέσα πλάθονται καὶ οἱ θεοί.

Ἐτσι πλάθεται ὁ πλάστης μόνος του, τὰ χέρια μας εἶναι τὰ ὅργανα του, τὸ συνειδὸς τὰ μεταχειρίζεται ὅλα τὰ χρονικὰ ὡς ὅργανα του.

Πλάθουν ἡ δὲν πλάθουν τὰ χέρια τοῦ Φειδία τὴ μορφὴ τοῦ Δία; μὰ ποιὸς πλάθει στὰ σωστὰ καὶ ποιὸς πλάθεται;

Ο νοῦς πλάθει καὶ ὁ νοῦς πλάθεται.

Γιατί χωρίζουν τόσα ἐνδιάμεσα ὅντα τὴν ἐνότητα αὐτὴ τοῦ νοῦ; τὴν ἀδιαίρετον αὐτοῦ οὐσία;

Τὸ χρόνο τὸν θεωροῦμε πάντα ὡς αἰτία αὐτοῦ τοῦ χωρισμοῦ. Τὴ συνείδηση τὴ θεωροῦμε ὅμως ὡς αἰτία τοῦ συνυφασμοῦ.

Οἱ θρησκεῖες θεωροῦν τὴ πτώση ὡς χωρισμό, μὰ ἐκεῖνο ποὺ αἰτιολογεῖ τὴ πτῶση εἶναι ὁ χρόνος.

Τί εἶναι ὁ θάνατος μέσα στὸ πέλαγος τῆς μορφῆς, τί εἶναι ὁ θάνατος μέσα σ' αὐτὴ τὴν ἐνιαία ἴστορία τοῦ νοῦ;

Δόσε στὸ χρόνο ἀπόλυτη ἔννοια γιὰ ν' ἀφαιρέσῃς ἀπ' τὸ θάνατο κάθε σημασία, κάθε τραγικότητα.

Τὸ νόμο τοῦ νοῦ τὸν θεωρῶ ὡς μοῖρα. Νοῦς εἶναι μοῖρα.

Γι' αὐτὸν ὑποτάσσονται καὶ οἱ θεοὶ στὴ μοῖρα, δηλαδὴ τὰ χρονικὰ πλάσματα τῆς φαντασίας τοῦ ἀνθρώπου.

Μοῖρα, νοῦς καὶ αἰωνιότης εἶναι τὰ ἕδια.

Ἄγαπημένε μου φίλε! Τὸ γράμμα σου μ' εὔρηκε μέσα σὲ μία φωτεινή διάθεση. "Ο, τι σοῦ εἴπα ἐπήδησε αὐθόρμητα ἀπ' τὴν ψυχή μου, χωρὶς καμμιὰ ἄλλη ἀποστολὴ παρὰ γιὰ νὰ σοῦ φανερωθῶ. Γι' αὐτὸν πάρτο ἔτσι ὅπως ἐβγῆκε ἀποσπασματικὸ καὶ αὐθόρμητο, θερμὸ μὲ τὴν πνοὴ τῆς ἴδεας.

Γιὰ τὴ μητρικὴ τὴ γλῶσσα εἶμαι πάντα πρόθυμος νὰ πολεμήσω, μὰ μέσα σ' αὐτὴ νὰ βάλω μιὰ οὐσία, μιὰ ἴδεα. Γιὰ τίποτε ἄλλο δὲν μπορῶ νὰ πολεμήσω στὴ ζωὴ. Δὲν εἶμαι ποιητὴς, ὅπως εἶσαι ἐσύ, μὰ ἅμα ἔρχεται ἔνας χείμαρρος μέσα μου τότε μὲ πιάνει μανία, ἄλλη ἴσως ἀπ' τὴν ποιητική, πὲς τὴν φιλοσοφική, ποὺ δίνει ἀμέσως καὶ στὴ γλῶσσα μορφὴ καὶ χαρακτῆρα. Ἐσὺ φέρνεσαι ἀπ' τὴν ποίηση στὴ φιλοσοφία, ἅμα σὲ πιάνει μανία ἀνέρχεσαι ἀπ' τὸ χρόνο στὸ ἄχρονο μὲ ποιητικὰ μέσα, ἐγὼ ἅμα μὲ κυριεύει τὸ δαιμόνιο ἔρχομαι ἀπ' τὸ ἄχρονο στὸ χρόνο καὶ παίρνω δ, τι βρίσκω μπροστά μου καὶ τοῦ δίνω κάτι ἀπ' τὸ ἄχρονο. Μὰ στὸ βάθος συναντῶνται καὶ τὰ δύο, ἡ ποίηση καὶ ἡ φιλοσοφία. Βάλε καὶ κάποια ἄλλη μανία ποὺ μὲ πιάνει κάποτε-κάποτε, πὲς τὴν θρησκευτική, ποὺ ἀρχίζω καὶ πονῶ γιὰ ὅλα ποὺ βλέπω γύρω μου, γιὰ ὅλη τὴν ἴστορικὴ καὶ τὴ φυσικὴ ζωὴ, καὶ πνίγομαι μέσα στὸν πόνο αὐτὸν ὅσο ποῦ νάρθῃ δ λόγος τὸ μίλημα, ποὺ κάνεις γράφοντας, γιὰ νὰ μὲ σώσῃ, τότε ἔχεις ὅλη τὴν δρᾶσι τῆς ψυχῆς μου.

Heidelberg, 12 τοῦ Μάρτη 1928.

ΙΩΑΝΝΗΣ Ν. ΘΕΟΔΩΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

E.Y.D της K.t.II
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006